

ШЫН

РСФСР-нин Компартиязынын
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер
Чөвүлелинин органы

1990 чыл
ноябрь
23
пятница
№ 267 (1467)
1990 чылда
түндүк-кыргызстан
Борго 3 экп.

УЕНИН СУДАЛЫ

ДУУН АЖЫК ЧУГАА

РСФСР-нин чурт улестурунун Тыва девискээр-бадурлуге каттыжышкынышка рынок экономик-казиынче шилжиле ээшенге канчаар ажылдарын-га хамаарыштыр чугула айтырыны Кызыл хоорайнын бадурлуге черлеринин удуртукчулары ажык чугула байдатынган дүүн чугулашкан.

Тыва девискээр бадурлуге каттыжышкынынын чин-чине диретору Валерий Кошкин рынок экономика-зынча хамаарыштыр ажал-дар байдатынган хоорайга билин бадурлугелер-нин амандыктарында хамаар-ыштыр сорулгаларны тавышты-ган. Во айтырыг талаш-биле бодолдарын, саналдарын,

сүмелерин уаустук усту-виз болгаш суй-белеттер-инин бадурлугенин Директору Виктор Готфрид конструктор-технолог биро-дунчу диретору Валерий Капанов, дериг-херекселдер-дин бадурлугенин диретору Анатолий Волков бол-гаш өскө-даа бадурлугелер-нин удуртукчулары берген.

БӨГҮН

КУЖУН ШЕНЕЖИР

Өлээди оолдар аразынга бокса республика маргылдаанын чылдын-на эртерери чачыл-аарска. Оон киркичкелдеринин санын өзүп, боксага соңгуралдык оолдарын көвүдүп турары маргылдаанын түнелдери бадыткан турар.

Профилелдеринин күш-чүлүгү болгаш спорт ини-чилик ол хандыктааны бо-чылды база эртерери ор-ганистаан болгаш байгайт оюннар «Херел» спорт за-тынга бөгүн өгөлдөр.

Республиканын школа-ларына, колхоз-колхозчу-ларга, маргылдаага күжүп ки-лип, ашгырышкыны кезе-тигилдегине үнер дөш ижи-бүрүз «Херел» спорт муржир.

ДААРТА

ЧАА ЫРЫЛАР

Республиканын улусчу чогаалыга болгаш культура-чырыдынышкын ажыдарынын эртем-методиктиг төвүнүн хогуму чаа ыры сектору, бот-тыйынгар композиторларын «Аялга» катты-жышкыны райондардан болгаш Кызыл хоорай-дан келген 20 хлре бот-тыйынгар композиторлар-дын чаа чогааткан аялгаларын хүлээп алыр.

Ыры хүлээп алыр комис-сияга Тыва АССР-ниң культу-расынын алдарлыг акыл-данчылары Базыр-оол Чу-дун Сүрүн (Бай-Тайга), Бри-гал Дүңдүр (Эрвин), Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кан-оол Баазан-оол (Тес-Хем), сурагалыг бот-тыйынгар композиторлар Борис Чам-быт (Бай-Тайга), Монгуш Мерген-Херел (Чоюн-Хем), Гингорий Базыр (Хем), Саян Сору (Уаг-Хем), Альберт Тавов, Батый Кемен, Монгуш Кертик-оол (Кы-зыл), Домбуштай Монгуш-оол (Бармыш-Хемчик) бол-гаш өскө-лер-даа чаа бизит-тинген чогаалдарын кири-ер-лер.

АЖЫК МАРГЫЛДАА

Кызылдын автоорук техникумунга маргылдаа-лар ортор. Оон спорт залында даарта самбога ажык маргылдаа болур.

Ону ындаг хевирлик кыл-ды эртерери техникумун спортдуктары боттары шип-тирлээн болгаш ажа Селе-недди хынамчалык чоруткан.

Маргылдаага техникумун спортчу суругуларындан ая-гыла, Хакасияны, Прасно-ярск крайын телээлээ спортчулар база киржир.

ШИИТПИРЛИГ ХЕМЧЕГЛЕРНИ БОТТАНДЫРАР

ССРЭ-ниң Президентиз М. С. Горбачевтин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязына ноябрь 17-де чугулазын Тыва АССР-нин ажык чону, бүгү совет уаус-биле бир дөмөй, калбаа-биле таныктырар.

Совет Эвилелиниң политиктиг болгаш экономиктиг амды-дарынның көгүлдесиниң амгы усаа эрне баялаларында чурттуң амла амдыраалы эккижилиг алырынның база рынок харылдааларынче шилжириңиң шын оруу ол чугула доку-

ментиде берилген. «Эвилел керээзин чарарын дүргөлдөр, ыччаллажык оода чедир чуртта бүгү херектиг байдатын-байдалыг бажыт турушту бадурларынче, хай-ниитиниң корум-чурунун, салгал-чурунун хандыларынче, националлар арзынын харылдааларында байдатын чогулалыг кылдыр бажыларынче уланган шиптириг хемчеглерин боттады-рар» деп ук чугулаа онзалал демдэглээ.

Эвилелчи болур

ужурлуг бис

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ноябрь 17-де болган сессиязын телевиденин-дун дунула сонуурган көрдүм. Ол сессиянын материалда-рын солунгарга база парла-дым. Ону көнүтүп ичээрле-гил катан катан көнүтүп таныштынган Дээди Советтин сессиязын ССРЭ-ниң Прези-дентиз Михаил Сергеевич Горбачевтин саналдан кир-гиз миниратывиз дет-тевис аргам чок. Ынчангаш бо иш оодуруларын бизниң бодумун санал оналмын солчуп оларым ол.

Чуртта турустуңун кел-ген байдалга хамаарыштыр М. С. Горбачевтин сеткил-сагыштын ханынчадан дү-вүрүн турарын бодум хуум-ла үлөшпес аргам чок. Төп солунгардан, журналдардан көнүтүп, телевиденин да-мчыдылгаларын дынар олур-гарга, бизин Президентиз-виниң шаг мындыг берге байдатын көргөңгү-даа иш-тин боор-дур. М. С. Горба-чевтин ол сессияга чугула-лаан программаның чугула-зында ханы утаа сиңилеңи-болду. Чуртта буурап дү-жүр четкен эрге-чазыгарыг бажыктарынның концеп-циянын чиге чугулаанын деттевис аргам чок.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынын хураалы-га М. С. Горбачевтин чугула-зын дыйнааш, чонну чугу-ла-лу-ла каттыштырарынче, совет ичкилеринин бүгү со-циал ресеттеринин дең эрге-лиг бодурлуге, көптүг ия-лыралыг ында чурттагыче чет бистин Президентизис ораддыжышкынын кылдыр турар деп чүе илден-дир, Ынчангаш Прибалтианың-даа, Закавказьеңиң-даа

республикалары шиптувус эвилелчи болур ужурлуг бис.

Шиптувус дузалажыылы

Чуртта Президентиз М. С. Горбачевтин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязына 1990 чылдын ноябрь 17-де чугулазын «Шип» солундан күчөгөңгүлүг көнүчү көрдүм. Оон чугулазында дүргөңгүлүг хөв бар-дыр. Ол ындаг болуру чугулажок. Чуртта байдатын хире бергелээнин хир бүүдө көрүп турар бис.

Аш-чем, мурункузуңга Бо-заңга, чөйдөө. Ииң-көңгү Базир тускай талоннар бүү-дүр салды келдер деп турар-дыр бис. Байдатын чары-лып бодурунун кара чад.

ЧУРУКТА: Кызыл районда «Көк-Тей» совхоз-ту саанчызы Нина Свиридычова Чадамба сүт саап алырынга база бедик көргүзүлгөни чыл санында чедип ап, чедишкынниг ажалдан турар. Бо чылдын эркен айдарында ол бир саар инекче онаштыр 3013 килограмм сүтүү саап алган.

Саар инектеринин чөмгөрлөгөңгө, ажалдаанынче кичөөңгөйи салып келген. Чыл төңүзүңгө чедир «дөрт муңчу» саанчыларын оодурунче кирер сорулгалы ол салып алгаш, чүткүдүг ажалдан турар. Ондар ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ ПАРИЖТЕҢ ЧОРУПКАНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тус-най корр.). ССРЭ-ниң Президенти М. С. Горбачев ноябрь 21-де ПарижтеҢ То-рой чуртун эоп чашынап Европга айылды чок торук болгаш, кады амжалдылгы талаш-биле чөвүлө хурал-дын киркичкелери чурттар-нын чурттар база чөвүлө тар баштыларынның учура-жышкынынга ССРЭ-ниң де-легациязы ол баштал чораан. ССРЭ-ниң Президентиз-биле калы олу чоран ССРЭ-ниң аштынын хересте ми-нистри Э. А. Шеварднадзе, ССРЭ-ниң наамгалат минис-три Д. Т. Язов, алтынниң өс-

кө-даа ичкилери база Па-рижтең чоруткан. Орли запор-тига үздөңгөңгөңи аралды-га ССРЭ-нин, Францига эл-чин Ю. В. Дубинин бөлү-турган.

Москва чоогунуң аэродро-мунга М. С. Горбачевту ССРЭ-нин Министрлер Чөвү-лелинин Даргазы Н. И. Ры-ков, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Даргазы А. И. Лука-нов, СЭКП ТК-ның Чи-нгө секретарынын ора-лалчызы В. А. Ивашко, ал-тынниң өскө-даа ичкилери утталган.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН СЕССИЯЗЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Сове-диниң Республика Советиниң болгаш Националлар Советиниң каттыжышкы харылда-лыгына РСФСР-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң Даргазы И. С. Си-лав чүе чугулааш. РСФСР-ниң министрлериниң болгаш ведомстволарынын удуртукчулары томуйлаар дугайында айтырыгы чугула-лыг көөрүн ол саналдаан.

РСФСР-ниң Националлар Советиниң талаш-биле курган комитетиниң дарга-зын СЭКП кезикчү П. П. Прокопьев дугаытта бир үн-биле ба-дылаан.

Рынок харылдааларынче шилжиле үеде чөвүлө Совет-териниң немделле бүрүн эрге-лерниң дугайында хоойлуу хуралга хүлээп алган.

Тарааның (фермер) амжал-дынын дугайында Хоойлу-ну депутаттар база чугула-жып өгөлдөр. (СЭТА).

Ч. П. Доспанны Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун Хүндүлөк билин-биле шагнаар дугайында ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫБИ

Тараа продуктуларынын адырынга хей чылдарга үре-түнелдеп алыгы дөш «Тыва тараа улеттуру» девискээр-бадурлуге каттыжышкынын кол ижи-нери Чечек-оол Иванович Дос-панни Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиуму-нун Хүндүлөк билин-биле шагнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР, 1990 чылдын ноябрь 20.

В. А. Шананинге «Тыва АССР-нин алдарлыг артизи» хүндүлүг атты тыпыс дугайында ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫБИ

Мурмына уран чүдүңгө ачы-хамырамы дөш Тыва АССР-нин Телевидени болгаш радио дамчыдыла та-лазы-биле күрүнө комитети-диң харылдааны чүе чугула-аш.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР, 1990 чылдын ноябрь 20.

Интервью

ХАЛАЛЫГ ХАРЫЛЗАА

Суулар, хоорайлар аразында телефон харылдаанын багайныч радионуң ытывазынын, телевиденинн көр-гүзүрүнн шынар когуну, телефон харылдаанын шүгүмун-га үрелиниңиң оюмун септен турары дөш республика-ның харылдаа эргеленини, оон салбарларынын амжалында хей санын четтеринин шүгүмүзү хей санын чагалар хей санын авторлардан көп турар. Чагаларнын келген адрестери, авторларын ат-смы аңгы-аңгы дээрден башка хомуудаалар, шүгүмүчүд шүтү дөмөй. Чангыс аай четте-терин шүгүмүчүлүн чагаларын солуга чөвө-даа парлаар-га, четтеринин чылдаар ужуруг организациаларыг, уа-уру-тукчуларга чөвө-даа дынарлар чорударга, харылдаа-ларынч ажык экиж берээнин авторларынч хомуудаалар-лык чагалары бамыткан турар.

Шаг кандыг уткамыг чагалар Фрунзе хоорайда чурттал чөвүр Түлөк-Феудалан, Хоуу-Аксыйла Ч. Ш. Гүлүшев, Бүрүн-Бай-Хаак суура Д. И. Боовладен, Шуйла М. Х. Ку-дуркулбайла, олар канчалык чооңу харылдаан М. Ду-гар-оолдан дөш өскө-даа номчуулардан хей чагалар келген.

ларын дамчылары техниктиг талаш-биле дыка берге. Даг-лар шаптыктар боор. Ынчал-ла-даа Кызылдын дамчыл-галарынч көстүрүн эккижер дөш хемчеглерин харылда-чылар ар чорудуп турар. Бир эвес көрүктүлөр бизин ажы-кыска күчөгөңгүлүг болган бооза, ону эскерген чадас ө-боор.

Радио дамчылыгалары динчавай турарынч бир чылдаганы радио шүгүмунун техниктиг ажалдааны багай чорудуп турарын деп мина-рыр алдар. Радио шүгүмун-дүрчүлүгү шүгүмун-биле калы чангыс ола-да чангалар шө-бүп турар бис. Ынчангаш, ра-дионуң дынарларын багай-радионуң чылдаганын база мыла. Экктер шөү шөү шөү бооза бээр. Оон ичэй, радио шүгүмунун сивириндег де-мирин үе сөктүрү таварыла-галар кайы хей. Крайнар дөш өскө-даа техника аймак-бады үе сөв. кааш оройу бил-дүрүлэр. Радио шүгүму республикага колдуу эргел-леши. Ону чөвүртай келген. Чүтө эсере ол ажылы шөг-үктүктөр-биле чөвүрлөшүр чорудар алдар күш болгой. Ажал хей, ажал күш четте-терин бис.

ажылдаарында, дыштанары-га таарымчалыг байдатын шиддар шөвө-биле тургускан. Дыштанар, чөм болгон алыр өрүлдерден бээр бар. Ында-ла болза, калдарынч сол-чүр бисте дыка хей.

Хоорайлар аразында теле-фон харылдааны элден теле-фон деп чугулашкан. Кы-зыл хоорайга телефон харыл-даанын четкини алганыр. АТС-түн четкини калбар-тын төп, чөвө талам, Дон-мас-Сут, Уаг-Хемини он чары мичаар районнамыга телефонларын бизи хөйү кирип болур бис.

Кызыл район-биле харыл-дааны ижиждери аргалары бар. Баян-Код, Элгос-Аксый-биле автоматтыг телефон харылдаанын тургузарынга, хоорайлар аразында теле-фон шүгүмунун кураалыра ка-бө, бир чөвө, ону аңгы-аңгы боор бис. Шамбалык, Кур-Чер, Кара-Хазак, Чөвүлө суулар-биле автоматтыг телефон харылдаанын чөккү чылдарга тургузуп болурунч аргазы бар.

Көзүңгө теле-фон харыл-дааны каалбартынын уг-шини канам болурура? — Мурнуку үеде колдуу амжал агылдарынч көрүктү, дынар телефон харылдаанын каалып көчүчү дүвүрөңгө турган. Ол чүе харылдаанын чурттен күлүңгөңү эр эл-биле чүе эртен. Кыма теле-фон харылдаанын хей тир, ол чангыс, кылдырын алып авуар кылган аш-тегеркениң ол чангыс киштер. Рынок харыл-дааларын ижиңиң харыл-дааларын амжалың харыл-дааларынче албазан келген. «Элдин Хем» совхозтар АТС-терин салып ал турар. Ынчангаш оон совхозтарын девискөргө ол совхозтарын теле-фон харылдаанын кылдыр бис. АТС салып алырында совхоз бүүрүзүңгө 60-70 муң рубль бээр.

Районнар аразында автомат-тыг телефон харылдаанын ам-даа салгырадыр бис. Не-мелде дериг-херекселдер көп турар. АМТ-3 белг стажын-даан чөвүрчү 1991-92 чылдарга рабоннаринч чамдызынч долгал болур. 6 комплект келген. Оларын Кызыл, Шагалар, Артыга, Тураңга, Са-рып-Сепке, Бай-Хаакка, Кы-зыл-Мажалыкка тургузар.

КҮРҮНӨ СТРАХОВАНИЕЗИНДЕ ЧАА ЧУУЛДЕР

Күрүнөнүн социал страхованиенин өзүлгөр ажилчындыгында, аларга, каада-кармаларга база негизде жасалып келинип, улам ийкейликтер таламы беле күрүнүн болган чактамы, а о м а к ш а к п р о ф е с с и о н д о р о м т а л а м д а н ч о р у к т а н х е м ч е г л е р, х ү л а э а д д ы н г а н ч а а д о к т а а д л а р д у г а ы н д а т а ы ы б ы р ы н ы о з о р и н «Ш ы н» о с о л у н у н х о й н о м ч у к у л а р ы д и л е т т у р а ы. Ы н ч а н г а н п р o ф o б л ч о у л e д и н и с т р у к ц и о н Ш С Б А К Ч А П Т Ы Н т а ы ы б ы р ы н м о о н а д а н д а п а р л а м а т ы с.

Күрүнөнүн социал страхованиенин өзүлгөр ажилчындыгында болгон аларга, каада-кармаларга база негизде жасалып келинип, улам ийкейликтер таламы беле күрүнүн болган чактамы, а о м а к ш а к п р o f e c c и o н д о р o м т а л а м д а н ч o р у к т а н х e m ч e г л e р, х ү л а э а д д ы н г а н ч а а d o k t a a d л a р d u г a ы н d a т a ы ы б ы р ы н ы о z o r и н «Ш ы н» o с o л у н у н х o й н o м ч у к у л a р ы d и л e t т у r a ы.

«Харжөнгөргө бадалы акжилдер ислерин болгон чактамы камгалаар, өргөн бийликте тарлазын бле соңгараттынмас хемчеглер дугайында» доктаалары ССРЭ-ниң Дээди Совети, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлени болгон ВЦИСПС соолгу үеде ээзон каш доктаалары хулэон алган.

«Харжөнгөргө бадалы акжилдер ислерин болгон чактамы камгалаар, өргөн бийликте тарлазын бле соңгараттынмас хемчеглер дугайында» доктаалары ССРЭ-ниң Дээди Совети 1990 жылдын апрель 10-да хулэон алган билер болгач бис. Ук доктаалдыг 6 чулдун өзүлгөр эмнелге-профилактиктин албан чөлөрүнүн харжөнгөргө чоңун корсультациялары сааттыг харжөнгөргө улуска бокутунга база божаан сөөлүндө баттышан түнүг шөлөни тысырып 1990 жылдын апрель 25-тен соңгар азгач ужурут дээрин айткан.

Сааттыг харжөнгөргө бадалы акжилдер ислерин болгон чактамы камгалаар, өргөн бийликте тарлазын бле соңгараттынмас хемчеглер дугайында» доктаалары ССРЭ-ниң Дээди Совети 1990 жылдын апрель 10-да хулэон алган билер болгач бис. Ук доктаалдыг 6 чулдун өзүлгөр эмнелге-профилактиктин албан чөлөрүнүн харжөнгөргө чоңун корсультациялары сааттыг харжөнгөргө улуска бокутунга база божаан сөөлүндө баттышан түнүг шөлөни тысырып 1990 жылдын апрель 25-тен соңгар азгач ужурут дээрин айткан.

пособенин пашыныг 80 хуу хемчегин талларин доктаатган. Во чингелдеглер 1990 жылдын июль 1-ден соңгар ажилгатыныг өзгөлтөн.

Көдөз чөлөргө орунушудуга 100 рубль хемчөгөдиг күрүнөнүн социал страхованиенин пособенин (мооң мурунда 10 рубль турган), хоорайга 20 рубль чөдир пособенин мөчөз ижжигин назм-харындан, орнушудуга ылыр чөдириндө хаммаарыга чоңа тысырып ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленин болгон ВЦИСПС-тиң 1990 жылдыг июль 26-да хулэон алган № 600 доктаалыда айткан. Ук доктаалда айткан ол чуул 1991 жылдын январь 1-ден соңгар күштүг болур.

Өг-бүлөнүн кежигүнү (кадайы, 18 хар четпез болгон ажилдавайн турган уруглары, акылары, думалары, угалары, кырган-ачазы, кырган-авазы) мөчөз тагарылтда, ындыг пособенин тысыр.

Амьдыраарыга орулганы (шалкыг, пенсияны, стипендияны) ап турар өг-бүлө кежигүнери ук өг-бүлөнүн азарында ылдыр сапаттынмас. Орунушудугага пособенин мөчөз ижжигин өг-бүлөнүн кежигүнеринге азгач орунушудуганы организастарын хүлэонгөл өске-лаа ижжигерге берип болур.

Уш хар чөдир назмьг бичиги уруг казан эмнелге чөдирге чыдыра, ону акаандары эргеок чогула божаанды ададыга азы негизге азы хуудуун тысыр, азы үндөзлөнип, күрүнөнүн социал страхованиенин пособенин бөз дугайында чуула айткан Хохулугу ССРЭ-ниң Дээди Совети 1990 жылдын май 22-де хулэон алган. Аар араан хулэон дугайында акаандарыг хаммаарыг эмнелге чөдирге кады чыткан ада-илерге азы хуудуун тысырып ол-ла Хохулуда база көрдүгөн.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ БАШ УДУР ЧОРУДАР

Тыва АССР-де тургустуун ислерин оперативтик бадалы нарын, алдынык турар хемчеглер турбука бо чылдыг эркин үезинде база-ла сепиди өртүгүк дег анычудулар чок болгон. Шапк мьдыг бадалы хем-херек үүлдөдигини биле демиселди бир лыы, дөштин бөзү-биле чорударын негел негелен. Ол акадыг организастап чорударыга бири чөдир хем-херек үүлдөдигини баш удур болдургалыныг хемчеглер эозар.

Профилактика албаны түндүгүдө мурунда, хем-херек үүлдөдигини сундуулганы ислерин, оларны хайгааралга ал, хем-херек үүлдөдигини биле баш бугагар идеяныг хемчеглерин ап чорудар ужурут. Ол ажилд организастарынын үндөнип иштине херектер организандар бар. Чуну-даа мурунда анаа Тыва АССР-ниң Дээди Советинин ээлчег чок ийни сессияныга хүлэон алганы көрүм-чүрү үрөшүненин болдурбаанын талазын чөдир соңгараттынмас хемчеглерин планы хаммаарып.

Хун бөрүлүн практиктиг ажил-чорудугалында кол койгоненин күш-ажылыг коллективтер-биле сырыг харылааны тударычы угландырып турар бис. Хой-ниинини сагал-опалыга даянып ажилдари бисе аажок суулайт. Массалыг информация чөдирини дамчышурт чурттан чоңуни информация-биле хандыларыг чамчылаан, а милиция ажилдактарынын хей-ниинибиле «тергерин солдарагына укуражыкшына» дөктаамап болур барыдар. Бо бугу хемчеглер, собулгалар шын шилтинин алдыгын дээрини бугурелдиги түндөлдү үндүр арганы берип турар.

Профилактика ажилыга кол угландынып болса, ажилчылары болгон назм чөлөгө азгачлар ортузунга хем-херек үүлдөдигини бөлүр. Шапк ол ажилдар иштине херектер организаныг бугу-ле албанынын болгон ижжигерини сырыг бирдиктө-биле чоңурутур журут. Айткылар шапк мьмчап салганы анаа өзөс, чүгө дие назм чөлөгө хемчегер үүлдөдигини «чөмөштинг» хар-чүн болуп турар. Бо чуул элөдилер-биле тускайлап иштете алышы чорударына гө чуудур. Амгы үеде элөдилер-биле ажил чорудар инспекцияларынын

800 кизи хосталып турар. Республиканын иштине чурттан чоңуну саны 300 мүч бичиге-ле ажил турарын бо даян алган, бо санарына ачаа хаммаарыгга бадалы кестуру келдир-ди. Шинтирин чоранарынын барик кол нуруру-ди экип чаалаан-оруну кирген, кеземге олара өрөлдиг болгон. Ынчал-даа чамдыг ижжигер ындыг түнүл үндүргөни хомуданыг. Оларга хаммаарыг үчакот төлөдириник талазында контрольду шийгерткандан, чамдыг сорулгалы операцияларын чорудан. Бо чылкын контроль ададыга база үөбүг турарынын ортузунга хыналданы чоруткан, оларнын чамдыгын административтик

ПРОФИЛАКТИКА АЛБАНЫ: ажылы, дүвүрээзиннери

хайгааралга алган. Бир эвес шинтирин чоранарынын ой-шанда ажил-биле хандырын турган болса, олар амьдыралдык шын орунуче дүргөн кирерлер ийик. Ынчал-даа олар чуртканы чоңуни чамдыг азы берге тургустуулар кезе болуп артышпаша. Иштине херектер организанынын ажилдактарынын эркин чылдын дүргүзүндө чүгө 336 кизини ажилга хаара тудар аргалыг болгон. Кызыл хоорайга, Улук-Хем болгон Барыга, Улук-Хем районунга социалдыг ажилчыларын көтөртүп тургустуулар ич келген. Ындыг көтөртүп тургустуулар бүрдүп турар чылдаганынын бирозо-материал-техниктин баалаан чогу. Манча дөштүн дузаы үөдүрт болгон тургустууларын көрү-ап болуп турганнар.

Алкоголизм уадр хүлэон алдыгын хохулуга оокурчюл, административтик хемчеглерин кол чөсөк кылааны арга-лаашкынын профилактикага коңууч улуг дукматыг чөдирген. Күш-ажылыг коллективтерде шапк мьдыг чөдиргел ажил-шурт чорувастаан, милиция-биле билинем дээр көөнип тургустуулар. Оларнын хей-ниини тургустуулары- профилактика көтөлдөри аш хуу судтары болгон профилактикага ажилчылн өске-лаа хемчеглер арга-лаары сундуулар ижжигерин хайгааралга албайн, олар-биле ажилды чоруттайн, бугу харысалганы административтик хемчегерге оонаган. Республикда чуртканы чоңа наркологиугу дуа чөдире иштине системалыг негелдере дүшөйе турар. Амгы үеде бар 4 стационардыг

35 кизи турган болса, бо хүнүнде оларнын саны 228 кизи чөткөп. Наркоманияныг аспадыла кирген назм чөдириниң саны база көдүлөдүр. Наркологи элөдириниң үндүндө амгы үеде 208 элөдү турар. Эркин чылкын наркотиктиг будүдүмдери будүргени дөшт 83 кизи кеземге хемчегер оонашкан, оларнын хой кезин 30 хар чөдир назмьг кижилер.

ЮРИСТИНГ ХАРЫЗЫ

«Сидерге бо чагааны мен дүвүрдин чорур бир айткылар солун дамчыштыр харым алып дөшт бижидим. Ол чачыс мен-э-да өзөс, а өске-лерге-лаа ажилгыг бооп болур айткыг чүөс. Херектин ужуру чула дөргө, мен бо сохоху-чүла 1985 чылдан эгелдеп ажилдап эгелдөө мен. Баштайгы ийи чылда элөчөдиг шөлөмөшүн хонуу 18 турган. Бо сөөлүгүгүгүгүгүгү 15 хонукка санаар аларган. Тудугуларыныг шөлөни чөсөсө ындаг эөөш боор бө? Эсе чөлөргө чамдыг тудугулар 24 хонук дыштап-чир-даа дээр, Чер азы организастар аайы-биле шөлө хонуктары ачы-ачгы боор бө? Бо айткыгын юрист-консультант таварыштыр харымдан берип көрүрнери диледим.

Улук-Хем районда «Ан-Тал» совхозтуг тудугузу Владимир Серен».

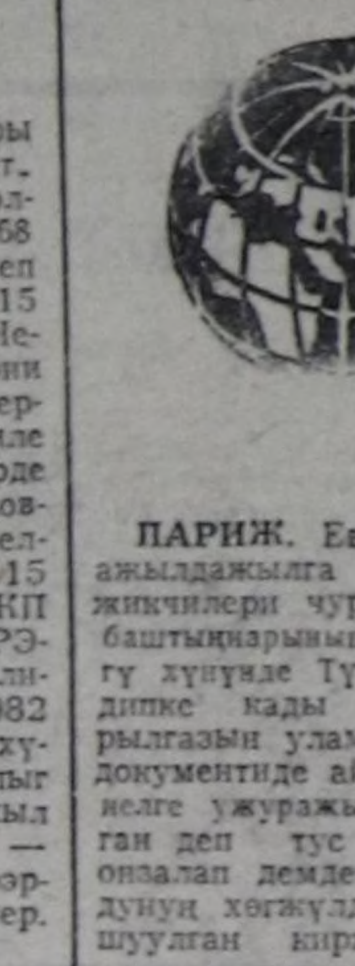
В. Серенин болгон шында-ла хей-хей көдөө тудугуларын соңуугуларын турар үстүндө айткыргы харылап бээр-биле профбачөлөдиг эрге-хоойлу талазы-биле инспектор В. М. Чыдыг-оолду дилаэн бис.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленин Күш-ажыл комитетинин база ВЦИСПС-тиң шапк киладизиниң 1967 чылдын ноябрь 1-де дугаары 94П-27 доктаалында айткылары: «Ажилчыларга болгон албан-хаакчыларга 1968 жылдын январь 1-ден эгелен иштине шөлөни 12-ден 15 хонук чөдир өстүрбө?». Немеледе 3 хонук шөлөни үтүктөлөшпөш стаж дөшт бербес деп айткан. Оң-биле чөдиргелештир көдөз чөлөргө ажилдап, чурттан турар сох-хөз ажилчыларыга немеледе 6 хонуктуг шөлөни 15 хонукка кадар. Ону СЭИП Төз Комитетинин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүленин база ВЦИСПС-тиң 1982 жылдын май 24-те кады хулэон алган 436 дугаарлыг доктаалында айткан. Ажил-стажи 3 чыл болганда — 1 хонук, а 5 чыл чөдө бөр-те 6 хонук чөдир өзөр. Оон амай улгатам.

Алексея Алдын-Оол, Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң профилактика албанын киладис начальниги.

Буяныг чоруткуг ач чагай чамчылардынын бөр-төөзү Болгарияда катан тургустууну турар. Софийа хоорайныг хоогула. Пашгаре-вола «Куту куш» ресторанна коллективне чагай чамчыды катан тургустууну эгелекчиги болгон. Буяныг чоруткуг чагай чамчыды катан эгелдөө хүнде кырган, аарыг, азым кижилерге дүштөкениң 200 чөмөнчөлини халаска берген. Калбак бугурутт уяштарын чөлөгөлөшлө шөлөгө шажыг төлөдөшчиги Димир Амбарев йөрөөд эбуалдык кылган. Кырган кижилер боттарынын элөчөөн шала-мькканы-бале манар, өөртү четтиргени илгергей-леп турган.

Париж шуулганы доозулган.

- Париж шуулганы доозулган.
- Англияда чидиг демисел.
- 100 химиктиг снарядтары — америк химиктиг чөсөкти Джонстонда чөдире берген.

Париж. Европада айлал чок чорук болгон кады ажилдакыга талазы-биле чөдүлөдү хуралдыг кир-жигиттери чурттарыг күртөөлөр болгон чапактар башчыларыныг Парижге укуражыкшыныкыг сөөлүгүгүгүгүгүгүгү Түндөк документи хулэон алган. Европада дикке кады ажилдакыг болгон деп каттыштырылганы улам-на калбаргынын перспективалары ол документи айткан. Француз найбысалыга дөдөи ден-негеле укуражыкшыг политикаг улуг чөдирчиги болгон деп түс чөдир параладыг болгон теледидеви оонапал демелдөө. «Соок дайын» төнгөн, дөдөгө бо-дуну хөткөлдөшчиги чаа үе-чалкыны кирген деп шуулган киржигиттерини чугааларыга айткан.

Лондон. Великобританияныг консервативтик партияныг удурткучуунуг согулдарынын башкыгай элөчөөдө англ чазактыг амгы башкыгы М. Тэтчер тышкелени чөдир алган деп моон мурунда чарлаан турган. Ынчалмакч ок тышкелде бугурөгич өзөс болгон. Margaret Thatcher дөшт 204 депутаттар, оон удурларыныг — мурунда камгал министри турган Майл Хезлтайн дөшт — 152 кизи быдалаан, 16 бюллетеньер күш чөк деп саяаттырган. Ынчалмакч катан бадылаашкыны чорударыг негетини келден. Амгы премьер-министр бөдүниг удурларыгымыдан 15 хуу хей бадылаашкынынын алыр ужурут, Партияныг удурткучуунуг соңугуларыныг М. Тэтчерге 4 бадылаашкыг чөдир.

Варшава. Польшаныг экономиканыг хөгжүдирине, көдүрөшине, чоңуңг ордалыг новудөдирине ам-да ийден эвезин амыс чыл негетинер деп, чурттуг экономикаг программанын авторларыныг бирозо Марек Домбровский демелдөө. Польшаныг саяд-мистриниң орадакынынын албан-дужаалында ол чоокта чаа халашкан. Чурттуг президентиниң албан-дужаалыга соңугулар дөшт болууну кандидатуразы депшитин Талеуш Мазовскийниң соңугула штаваныг ажилдакыга Домбровский идеяныг киржип турар.

Боттуг ордаларыныг өөдөлдө 1.5 чыл өзөс, а ий-чүл чыл дүргүзүндө чөдир алдыны болуп магад чок деп, «Жиче» «Варшавы» солунаг берген интервьезунага ол демелдөө. Уаус ажил-агайын сегидирини база чоңун амыдырал дөдөлөш билдерини хуусаларыг ык-зыгар дөшт ордалыкшынар чуртга сандарашкыны таварыштыр болуп деп, Домбровский саягидирган. Экономияны көдүрени дашкык кападалды дүзүш шөлөдирини күсөлдөшчиге чөдир ал болуп деп, М. Дом-бровский бадылап турар.

Вена. Румынидан келген 7 мүч кижини албан-биле бурттуар дугайында айткыргы австрия чазактыг хуралыга чугаалажып көргөн. Бөдүнүч туртундан дөдөни келген болгон Политиктиг хоргаалады албан румын хаммаарыгы Австрияныг хохулдууга дүштүр күш-биле дөдир чорулар алаар деп, Австрияныг ора-лакчы канцлери П. Риглер болгон иштине херектер министр Ф. Лешак демелдөө. Хем-херек үүлдөшчиги румын хаммаарылары бири өөлчөгө чурттан үндүр шөдүр деп турар.

Нью-Йорк. Хей улаа ажиллаар «Атлантик» деп америк космос корабли Флорида штатыг Канаваарл ужу-да космопортто хондурган. Кыргына беш австрөлөдүгүгүгүгүгүгүгүгүгү олуруг ол корабл Американыг Каттишкан Штаттарына камгалал министрствозунуг даалааны өзүлгөр чакыг хар-ктериг ужудушкунуң программаны күрөстөк. Пар-лала медеоэни бугулар алырга, космос кораблиниг экижапы шпюг-спутникти Чер чогууну орбатыныс саль-пып үндүргөн. Ол дөргө америк шөриг ведомствозуну чачыг программанын Персия мугулурунга хаммаарышкан кезе болуп турар.

Пентагонун чачыг даалааны өзүлгөр ужудушкунуг үндүргөн «Атлантик» кораблини амгы ужудушкуну-ну айткан Канавааралга ону кондурган — 1985 чылда Флоридага «Шатл» системанын кораблин кондурган сөөлүде бир дугаар хондуршкун-дур деп, дашкыг информация агентствонун айтканын. «Соок дайын» дооооулан болгон Европа хөгжүдөшчиги тайбыг чаа үе-чадымыче оон 32 чурттары болгон Канада база Американы Каттишкан Штаттары кирип турар амгы үеде. Пентагон чакыг шпюг-спутниктер космос делегем-рикче салып үндүрү турарын чачыма түзөлд деп айткыргы тайбылбарларын делегация хой-ниини чөптү-биле негел болур. Бо нарын айткыргы дөрт болгон тодагарг харыны Париж шуулганынын докумен-тилерин, оларнын күсөлдөөн бөр алаар.

Канбара. 100 мүч химиктиг снарядлары — америк химиктиг чөсөкти АКШ-тын шери-лазы күштери, ниң кораблыери Германияла Оошом оонада Джонстон деп бичини ортулукта чөдире берген.

Химиктиг чөсөкти ында тускай туткача бугуруле чөдирине ууттаар деп турар. Ук бугуруле чөдирин бо чылдыг июль 30-де шөлдө кылдыр ажилдадып эгелдөө. Газы чамдыкта ол бугуруле чөдирин элөдү камагарлары агаарга үндүртүр турган. Ынчалмакч үрөшкүлөгөн элөдү сөөлүдө ол завод кыргылар болгон агаарга айлал чөк деп. АКШ-тын камгалал министрствозунуң төлөдөшчиги албан өзүлү, биле ме-дегелдөө.

Америк президент Дж. Буш чоокта чаа Оошом оона-нын Гонолуду ортулукта барып чоран үезинде деле-гейин ол чок-камыла чурттарыныг удурткучлары-биле укурашканы болгон Джонстон ортулукта экилетен америк химиктиг чөсөкти 1994 чылга чөдир ууткыг дооскан сөөлүндө ында бугурулелерин Вашингтон оон амай ажиллаар деп бодалайн турарын бугуреткен.

